

17/03/2022

נייר עמדה בנושא:

יישום חוק איסור צריכת זנות ומענים לעובדות מין ושורדות זנות

מוגש ע"י טרנסיות ישראל, ארגמן - נשים עובדות, מעברים לקשת הטרג'יטית, פרויקט גילה, אחותי - למען נשים בישראל, "המכללה" - בית ספר חברתי למען נשים החוזרות למעגל העבודה, אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה

בתאריך 31 בדצמבר 2018 התקבל בכנסת חוק איסור צריכת זנות (הוראת שעה ותיקון חקיקה), התשע"ט 2019 (להלן: חוק ההפללה). בסעיף 1 לחוק מובהר כי איסור צריכת זנות הוא חלק ממהלך משולב הכולל הרחבת דרכי הטיפול והשיקום לאוכלוסיות בזנות. מעני הסיוע והשיקום פורטו [בהחלטת ממשלה 4462](#) מתאריך 13 בינואר 2019 (להלן: התוכנית לצמצום זנות). דוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא "אכיפת איסור צריכת זנות ומענים לאוכלוסיות בזנות" מינואר, 2022 (להלן: דוח יישום המענים), מפרט על רשימת כשלים ביישום התוכנית ומצביע על הפערים בין התקציב שהובטח לתקציב שיושם בפועל. אין בכוונתנו לחזור על הממצאים המופיעים בדוח אלא להרחיב על חלק מהנושאים על בסיס מידע מהשטח.

המידע שבידינו לא מצביע על ירידה במספר הנשים העוסקות בזנות. במהלך השנתיים האחרונות פגשו שורדות זנות שחזרו לתעשיית המין בעקבות משבר הקורונה, ונשים שביקשו לצאת מתעשיית המין אך לא מצאו פרנסה חלופית ו/או בקשתן לקצבה נדחתה. סגירת מועדוני החשפנות בתחילת 2019, מיד לפני תחילת משבר הקורונה, דחפה חשפניות שנותרו ללא פרנסה וללא זכויות סוציאליות לצורות שונות של עבודת מין או לעבודה בבתי פרטיים שם הן חשופות להטרדות ואלימות ללא הגנה.

המסמך מחולק לשלושה חלקים: א. כשלים ביישום התוכנית לצמצום זנות, ב. צרכים קריטיים שאינם מקבלים מענה, ג. המלצות.

א. יישום המענים בתוכנית הבין-משרדית

תוכניות לקידום תעסוקתי – הבשורה העיקרית בתחום התעסוקתי היא הרחבת תוכניות ההכשרה והליווי התעסוקתי של עמותת "המכללה" - בית ספר חברתי למען נשים החוזרות למעגל העבודה. התוכניות מספקות הכשרה בתחומים מגוונים, בהתאם לתחומי העניין של הנשים הפונות למכללה, לצד מעטפת חברתית-קהילתית וליווי פרטני לתמיכה בתהליך כולל סיוע במיציא זכויות, מציאת עבודה והשתלבות במקום העבודה החדש כמו גם סיוע פרטני לתלמידות בנושאי דיור, טיפולים רפואיים, ועוד.

לתוכנית הייחודית של "המכללה" שיעור הצלחה גבוה במיוחד כשרוב הבוגרות משתלבות בעולם התעסוקה. עם זאת, בשל מגבלות תקציב ואופייה הייחודי של התוכנית, התוכנית אינה יכולה לספק פתרון לאלפי הנשים המבקשות למצוא תעסוקה מיטיבה. בנוסף, חסמים ביורוקרטיים להשתלבות תעסוקתית והעדר מענים בתחום הדיור והרווחה מקשים על השתלבות תעסוקתית של נשים שהתקיימו שנים רבות מחוץ לעולם העבודה הפורמלי (נפרט על חסמים אלה בהמשך).

תוכניות נוספות לקידום תעסוקתי באחריות זרוע העבודה במשרד הכלכלה טרם יצאו אל הפועל; כפי שמצוין בדוח יישום המענים, "נראה כי יישום המענים שבאחריות זרוע העבודה לא נמצא בשלבים מתקדמים" (עמ' 4).

שני פרויקטים לקידום תעסוקתי במודל אג"ח חברתיות (ISF) בוטלו. הפרויקט הראשון הינו **פרויקט של משרד הרווחה לשילוב נשים טרנסג'נדריות בעולם התעסוקה** בתקציב של 6 מיליון ש"ח - הפרויקט היחיד להשתלבות בתעסוקה המתמקד בנשים טרנסיות עובדות מין ושורדות זנות. הפרויקט פותח בשיתוף עם עמותת טרנסיות ישראל, המייצגת את אוכלוסיית היעד, וכולל מערך הוליסטי של הכשרה מקצועית והשכלה, לצד מענים בתחומי הדיור והרווחה. עמותת טרנסיות ישראל גם היתה צפויה למלא תפקיד מרכזי ביישום הפרויקט. למרות חשיבות הפרויקט ויכולתו לתת מענה לחסמים להשתלבות תעסוקתית של נשים טרנסג'נדריות החיות בעוני, הפרויקט בוטל.

הפרויקט השני שבוטל הוא **פרויקט הכשרות מקצועיות והשמה תעסוקתית של אמהות יחידניות** באחריות זרוע העבודה במשרד הכלכלה ובתקציב של 10 מיליון ש"ח. על-פי הסקר הלאומי על תעשיית המין בישראל, 65% מעובדות המין הן אמהות. עם זאת, התוכנית לצמצום הזנות אינה כוללת מענים לצרכים הכלכליים של אוכלוסייה זאת והתוכנית היחידה לשילוב תעסוקתי המתמקדת באוכלוסייה זאת בוטלה.

כיום, רוב מי שפונות לשיקום תעסוקתי מופנות לעבודות שכר מינימום - אותן עבודות אשר גרמו להן לפנות לעבודת מין מלכתחילה.

סל גמיש - סל מענים גמיש בסכום של עד 10,500 ש"ח בשנה לכיסוי הוצאות דיור, השכלה, כיסוי חובות, טיפולים רפואיים ותחומים נוספים המאושרים על-ידי הרווחה. בשנת 2020 הוגשו ואושרו 144 בקשות לסל, אך עקב קשיים בירוקרטיים 15% מהבקשות המאושרות לא מומשו בפועל. לפי דוח יישום המענים, עד יולי 2021 אושרו 156 בקשות, אך לא פורסמו הנתונים בנוגע לכלל הבקשות שאושרו במהלך שנת 2021 וכמה מהן מומשו בפועל.

הסל הגמיש מוגבל לכ-150 בקשות בשנה ומיועד רק למי שנמצאות "בתהליכי שיקום מתקדמים ממעגל הזנות", כך שהרוב המכריע של עובדות מין - כולל אלו המעוניינות לעזוב אך לא מוצאות מקור פרנסה חלופי - אינן זכאיות לסל. בנוסף, נשים רבות, בפרט אמהות, נמנעות מהגשת בקשה לקבלת הסל בגלל הדרישה לפנות לרשויות הרווחה להגשת הבקשה. דרישה בירוקרטית זו מייצרת חסם משמעותי למימוש הסל שכן הרוב המכריע של עובדות מין ושורדות זנות אינן מוכרות לרווחה כמי שהיו מעורבות בזנות. כפי שמציין דוח יישום המענים, הליך אישור הבקשה דורש מעורבות של גורמים שונים ברשות המקומית מה שלא רק מסרב את התהליך אלא גם מפר את זכותה של המבקשת לפרטיות. חשיפת מצבה האישי של המבקשת בפני גורמים שונים שאינם גורמי טיפול עשויה גם לשים את הפונה במצבי סיכון.

דיווחים מהשטח ומארגוני סיוע חושפים כי הגשת בקשה כרוכה במסכת ייסורים בירוקרטית והמתנה ממושכת. אחת הנשים תיארה את התהליך כך:

"את מגיעה לסלעית, כי זה מחייב הגשה דרך ארגון ממשלתי מוכר, את והעו"סית ממלאות ביחד את הדברים במחשב, את צריכה להגיש קבלות על דברים ששילמת באותה שנה, שכ"ד, חשבונות שוטפים, טיפולי שיניים, מקרר, מ.כביסה, רק אחרי ההגשה של הקבלות בתוספת של מכתב מהעו"סית, את נכנסת לרשימה. גם לוקח מלא זמן וגם משאירים את מי שזקוקות בדחיפות בהמתנה... העו"ס הסבירה שיכול להיות גם זמן המתנה של עד שנה".

נשים אחרות סיפרו כי נדרשו לתאר את חייהן בפרטי פרטים, ונשאלו שאלות רבות, חלקן חודרניות ומשפילות. כמו כן, הן נדרשו להציג מסמכים רבים, כולל קבלות על רכישת מזון, ולהסביר את בחירותיהן הצרכניות והרגלי

האכילה שלהן. הדיווחים מצביעים על מגמה של החרפת הדרישות הבירוקרטיות וניסיון למנוע מנשים להגיש בקשה.

סיוע חומרי נוסף – לשם מתן סיוע כלכלי למי שלא נמצאת בתוכנית שיקום ולמי שלא מעוניינת לפנות לשירותי הרווחה ברשות המקומית, גובש מערך משלים לקבלת סיוע חומרי באמצעות עמותות פרטיות אך ניתן לפנות לקבלת הסיוע לעמותה אחת בלבד. יש צורך להרחיב את מערך העמותות עמן הרווחה משתפת פעולה על מנת לאפשר לעובדות מין ושורדות זנות לבחור לאן לפנות לקבלת סיוע חומרי.

ארגמן וטרנסיות ישראל - עמותות של עובדות מין ושורדות זנות, עוסקות במתן סיוע חומרי בתוך הקהילה. במהלך השנה החולפת, העמותות העניקו סיוע חומרי למאות נשים וגברים, כולל חסרות וחסרי מעמד ומבקשות ומבקשי מקלט אריתראיות ופלסטינים, בין היתר במסגרת שיתוף פעולה עם קרן שוסטרמן ועם תנועת אחותי למען נשים בישראל. לאור ניסיון זה ומעמדן הייחודי של העמותות כהתארגנויות קהילתיות, יש לפעול להכללתן במערך העמותות המעניקות סיוע חומרי.

ב. צרכים קריטיים אשר אינם מקבלים מענה

מעבר לכשלים ביישום התוכנית לצמצום הזנות, התוכנית אינה מציעה פתרונות ליציאה מעוני, הסרת חסמים לתעסוקה, אלימות, ומצוקת דיור - גורמים מרכזיים המובילים לעבודת מין.

חסמים לתעסוקה - נשים המעוניינות להפסיק להתפרנס מעבודת מין ולהשתלב בשוק התעסוקה נתקלות בחסמים בירוקרטיים כגון הגבלות על קצבאות והטבות נלוות ופגיעה במזונות. חסמים אלה מונעים השתלבות בתעסוקה והתקדמות מקצועית ומאלצים נשים רבות להמשיך להתפרנס מעבודה לא-פורמלית, בכלל זה עבודת מין.

חסמים למיציא זכויות - דיווחים מהשטח מצביעים על קושי בהתמודדות מול ביטוח לאומי. בין היתר, נשים מדווחות על קושי להתאים את סיפור חייהן לנרטיב מסוים, מה שמוביל לדחייה של בקשות. נשים גם מדווחות על תחושות של בושה והשפלה. לדוגמה:

"את בבושת פנים עוברת ועדה, באותה ועדה יושבים אנשים זרים שבכלל לא מכירים אותך, אבל יש לך אולי 7 דקות, 7 דקות שבהן את מופשטת ונבחנת, את נשאלת בשאלות שהתשובות עליהן די ברורות, (הרי כל המסמכים שנתבקשת לשלוח לפני, כבר הוגשו), החוויה הזאת מאוד משפילה!"

יש להכיר בקושי להשתלב בעולם התעסוקה הפורמלי לאחר שנים רבות של חיים בעוני ועבודה לא-פורמלית בתעשיית המין. האתגר קשה במיוחד עבור נשים מבוגרות אשר גם חשופות ליותר אלימות. אי לזאת, יש להנגיש את הזכאות לקצבת אובדן כושר עבודה, מתוך הכרה באתגרים לשילוב תעסוקתי מחד, והחשיפה הגבוהה לאלימות מאידך.

התניית סל שיקום וגמלת אובדן כושר עבודה בטיפול פסיכיאטרי מהווה חסם משמעותי לנשים רבות אם בשל אמונה דתית ואם בשל חוסר אמון בממסד וברפואה הקונבנציונלית. יש לבחון את הדרישה לטיפול פסיכיאטרי הן בהיבט הרפואי והן בהיבט התרבותי (התנגשות עם תפיסות עולם ואמונות של מבקשות הקצבה), ולאור נגישות נמוכה לטיפול, ולגבש פתרונות להסרת חסם זה וחסמים בירוקרטיים נוספים למימוש זכויות ולהנגשת קצבאות לזכאיות.

העמקת העוני עקב משבר הקורונה – משבר הקורונה פגע באופן חסר תקדים במי שהסתמכו על הכנסות מעבודה לא-פורמלית. מאז פרוץ הקורונה, הגיעו אלינו פניות רבות של נשים וגברים אשר לראשונה בחייהם

נזקקו לסיוע במצרכי מזון בסיסיים, נשים שנותרו ללא קורת גג ונשים וגברים אשר לא יכלו לשלם שכר דירה ונדרשו לספק שירותי מין לבעלי דירה. נפילה מהירה לעוני גוררת שרשרת של אירועים עם פוטנציאל נזק ארוך טווח.

התוכנית לצמצום זנות גובשה לפני משבר הקורונה. העמקת העוני עקב משבר הקורונה מחייבת עדכון התוכנית והרחבת מענים בהתאם למציאות החדשה.

דיוך - אובדן או העדר קורת גג והקושי לעמוד בעלויות דיור גבוהות הם בין הגורמים המרכזיים המובילים נשים וגברים לעבודת מין. מאחר ולעובדות מין רבות אין חשבונות בנק, תלושי שכר ויכולת לספק ערבים לשכר דירה, בעלי דירות מנצלים את מצבן ודורשים שכר דירה גבוה במיוחד.

עול הדיור כבד במיוחד עבור אמהות יחידניות ונשים טרנסיות ללא משאבים וללא עורך משפחתי. נשים טרנסיות מיישבי פריפריה אשר נדחקו החוצה מהקהילה בה גדלו מוצאות בתל אביב קהילה ושירותים חיוניים. עבורן, מגורים במרכז הם צורך חיוני. נשים טרנסיות אשר נאלצו לעזוב את הבית בגיל צעיר סובלות מעוני, הדרה ואפלייה. הן מתמודדות עם חסמים אדירים לתעסוקה ללא השכלה פורמלית ולעתים גם ללא כישורי שפה. במציאות זאת, הן אינן יכולות לשאת לבד בהוצאות הדיור הגבוהות. אותן נשים גם נאלצות לשאת בעלויות טיפולי התאמה מגדרית בשוק הפרטי שכן טיפולים במערכת הציבורית כרוכים בזמן המתנה של כחמש שנים.¹ לנראות המגדרית השלכות על השתלבות בתעסוקה והאלימות המופנית אל נשים טרנסיות ועל כן טיפולי התאמה מגדרית קריטיים במיוחד לנשים טרנסיות בעוני.

התוכנית לצמצום הזנות אינה מספקת מענים לצרכי דיור מלבד הרחבה של מסגרות להלנות חירום. התוכניות לדירות מעבר לנשים טרנסיות טרם יצאו אל הפועל. גם התוכנית לדירות מעבר עבור אמהות עם ילדיהן אינה פועלת כמתוכנן ונראה כי מעבר לעיכוב ביישום התוכנית, אמהות עם ילדים אינן מעוניינות להשתלב בדירות, מה שמצביע על הצורך לבחון מחדש את התוכנית ומידת התאמתה לצרכי אוכלוסיית היעד.

העדר מענים למהגרות וחסרות מעמד - המענים בתוכנית לצמצום הזנות אינם נגישים למהגרות עבודה, מבקשות מקלט ונשים ללא מעמד אזרחי. יש צורך להנגיש לאוכלוסיות אלה לא רק את המענים הללו אלא זכויות סוציאליות, שירותי בריאות וסיוע משפטי - מבלי להתנות זכויות אלה במעמד של קורבן סחר - ולהנפיק אישורי עבודה למבקשות מקלט, כולל מבקשי מקלט פלסטינים. בגיבוש מענים לאוכלוסיות אלה יש לשתף ארגונים עם ייצוג מקרב אותן אוכלוסיות כמו גם לבחון את ההמלצות של ארגונים בינלאומיים להגנה על מהגרות, פליטים וקורבנות סחר, כגון [Global Alliance against Traffic in Women \(GAATW\)](#)², [PICUM](#).

אכיפה משטרתית ורישומים משטרתיים - עבור עובדות מין, לאכיפה המשטרתית של חוק איסור זנות יש רק השפעות שליליות: פגיעה בפרנסה ותירוץ להגברת האכיפה נגדן והתעמרות בהן ובקהילות אליהן הן שייכות. דוח של ארגון וטרנסיות ישראל בנושא "רישומים משטרתיים לעובדות מין" מפברואר 2022 (הדוח מצורף למסמך זה) מפרט על האכיפה נגד עובדות מין המתבטאת בהצטברות של תיקים ואישומים על מגוון עבירות מהתחום הפלילי והמנהלי. בין היתר, המשטרה פותחת לעובדות מין תיקים על שוטטות והתנהגות פסולה במקום ציבורי, ניהול או החזקת בית בושת, פרסום תועבה ועבירות סמים. המשטרה גם הגישה כתבי אישום נגד נשים שנחשדו כעובדות מין על עבירות רישוי עסקים, והעבירה מידע מפשיטות משטרה לרשויות המס וביטוח לאומי. המשטרה אף פתחה לעובדות מין תיקים על "שוחד מיני" לשוטרים ואפילו על שידול והלבנת הון.

¹ מיכל סטולר, "שימוש ברפואה הציבורית לעומת הפרטית לניתוחי התאמה מגדרית בקרב טרנסג'נדרים בישראל", חיבור לקבלת תואר מוסמך למדעי הרוח והחברה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, אוקטובר 2021.

² Jennifer Suchland, "Anti-trafficking, Policing, and State Violence," GAATW, 8 June 2020.

³ Edel McGinley, "Safeguarding the human rights and dignity of undocumented migrant sex workers," PICUM, 20 September 2019.

עדויות של עובדות מין מראות כיצד חוק איסור צריכת זנות משמש להגברת האכיפה והתעמרות בעובדות מין. למשל, שוטרים שהגיעו לקנוס לקוחות גם קנסו את העובדות על הפרת נהלי קורונה. אחת הנשים שראיינו סיפרה כי בעוד הלקוח קיבל קנס על סך 2000 ש"ח, היא קיבלה קנס בסך 5000 ש"ח.

מחברי דוח יישום המענים ביקשו לברר את יחס המשטרה לעובדות מין ובחרו לפנות למטה למאבק בזנות - ארגון לובי הפועל להגביר את האכיפה המשטרית - במקום לעובדות מין עצמן ולארגונים המייצגים את האוכלוסיות הסובלות משיטור יתר. באופן לא מפתיע, המטה דיווח על "שיפור ביחס הניתן מידי שוטרים לאוכלוסיות בזנות" (עמ' 12).

עובדות מין בישראל ובעולם כולו חוות את המפגש עם המשטרה כפוגעני. ישנן עדויות רבות על אלימות מילולית, יחס מבזה, צילום נשים כשהן בעירום ואף אלימות פיזית. גם בתחנות המשטרה נשים נתקלות ביחס משפיל ומבזה, שאלות חודרניות ואף איומים כי יתקשרו לבני משפחותיהן ויחשפו בפניהם את עיסוקן.

המפגש עם המשטרה מאיים במיוחד במקרה של עובדות מין אתיופיות וערביות אשר גדלו בצל אלימות משטרה ועבור מהגרות העלולות לאבד אשרת שהייה ולהיות מגורשות.

עבור נשים טרנסיות, למפגש עם המשטרה פוטנציאל להפוך לארוע טראומטי הכולל לא רק יחס מבזה אלא גם שאלות אינטימיות, חיפוש גופני משפיל במיוחד, ותנאי מעצר חריגים הכוללים בידוד. המשטרה כלל אינה ערוכה להתמודדות עם טרנסיות בשלבים שונים של תהליך התאמה מגדרים וא.נשים א.בינאריים כך שמפגש עם המשטרה צפוי להיות טראומטי במיוחד עבור אוכלוסייה זאת.

יחס השוטרים בעת פשיטה אינו המדד היחיד לבחינת השלכות האכיפה. יש לבחון את האכיפה בהקשר הרחב של שיטור יתר המתבטא בהצטברות של תיקים וקנסות. פשיטה משטרית אינה אירוע מבודד אלא חלק משרשרת אירועים הכוללת מעכב וחקירות. עובדות הנחקרות כעדות לא מקבלות יעוץ משפטי. בעת פשיטה על דירה המשטרה מחרימה את הכספים שנמצאים במקום - רווחיהן של הנשים אשר עבדו בדירה. לאחר פשיטה משטרית, הנשים שעבדו במקום מחפשות מקור הכנסה מיידי מה שמוביל אותן לקחת יותר סיכונים. ניתן ללמוד על השלכות אלה מהעדות הבאה:

"הייתה פשיטה בדירה שעבדתי ולקחו את הכסף שהיה בדירה, היה שם כל מה שהרווחתי בשביל לשלם שכר דירה אז נאלצתי לקחת הלוואה בשוק האפור והסתבכתי. בגלל שהמשטרה סגרה את הדירה, והייתי צריכה להחזיר כסף, נאלצתי לעבוד פרטי במה שמצאתי ולקבל לקוחות שבחיים לא הייתי מקבלת."

כפי שצינו בניירות עמדה קודמים,⁴ לרישומים משטרתיים השלכות רחבות על מהלך החיים של עובדות מין ושורדות זנות. גיליון פלילי מצמצם באופן דרסטי את אפשרויות התעסוקה הפתוחות בפני נשים שהיו שנים רבות מחוץ לעולם העבודה הפורמלי. רישומים במשטרה פוגעים לא רק בהשתלבות תעסוקתית אלא גם בהשתלבות חברתית, ביכולת לפתח מערכות יחסים, ובתפיסה העצמית. רישומים במשטרה מהווים חסם המונע מנפגעות אלימות מלפנות למשטרה במקרים של תקיפות ואונס, כאשר עובדות מין רבות נמצאות בסיכון מוגבר לאלימות: "לקוח אחד פיצץ אותי מכות וגם גנב כל מה שהיה עליי, לא יכולתי ללכת למשטרה כי אני כבר במערכת שלהם בגלל הפשיטה וחקירה תחת אזהרה..".

הרפורמה בחוק המרשם הפלילי לא צפויה להשפיע על תופעות אלה.

⁴ בין היתר, נייר עמדה בנושא "מעקב בנוגע לחוק איסור צריכת זנות" הוגש לוועדת חוקה ביוני 2020; "נייר עמדה בנוגע למצב בשטח עם כניסתו לתוקף של חוק איסור צריכת זנות" הוגש למשרדי הממשלה באוגוסט 2020; פנייה בנושא "מחיקת רישומים משטריים" הוגשה למשרד לביטחון פנים ולמשרד המשפטים באוקטובר 2021.

השכיחות הגבוהה של רישומים משטרתיים בקרב עובדות מין היא תוצאה של שיטור יתר על עובדות מין ועל הקהילות אליהן הן משתייכות, סטיגמטיזציה של עובדות מין וקהילותיהן כעברייניות ואלמות, ודחיקה של קבוצות מוחלשות לעוני ומצוקה. התכנית הבין-משרדית לא מתיחסת לסוגיות אלה, בעוד המגמה של הגברת האכיפה המשטרית מחמירה את האכיפה כלפי עובדות מין.

עלייה בשיח שנאה טרנספובי - משרד הרווחה טרם פרסם נהלים פנימיים להסדרת העבודה עם הקשת הטרנסית. העדר הנחיות ברורות תורם לשימור דעות קדומות ומאפשר הפצת תעמולה טרנספובית. כתוצאה מכך, התפיסה הרווחת בקרב מנהלי מסגרות חוץ-ביתיות היא כי אסור להכניס נערות טרנסיות למסגרות לנערות, וצעירות טרנסיות אינן מקבלות את המענה לו הן זקוקות. לאחרונה, אנו עדים לעלייה בשיח שנאה כלפי האוכלוסייה הטרנסית וניסיונות התערבות במדיניות ממשלתית מצד גורמים עם אג'נדת שנאה. נסיבות אלה מדגישות את הצורך בנהלים ברורים למנוע השתרשות עמדות טרנספוביות בקרב מי שאמונים על מתן שירותי רווחה לאנשים על הקשת הטרנסית.

ג. המלצות

1. הקפאת האכיפה המשטרית והפניית משאבים לצמצום האלימות כלפי עובדות מין.
2. מהלך רחב למחיקת רישומים במשטרה. השכיחות הגבוהה של רישומים משטרתיים בקרב עובדות מין משקפת בעיות עומק בחברה הישראלית – גזענות, טרנספוביה, אי-שוויון קיצוני, אך את אות הקין נושאות דווקא מי שנפגעות באופן הקשה ביותר מאי-צדק ואפליה. על כן, אין להתנות מחיקת רישומים בדרישות כגון "שיקום מזנות". העמדת דרישות למחיקת תיקים אינה צודקת וגם יוצרת חסם להגשת בקשות למחיקת רישומים שכן הרוב המכריע של נשים וגברים שהיו מעורבים בצורות שונות של עבודת מין לא מוכרים לרשויות הרווחה כמי שעסקו בזנות. המהלך למחיקת רישומים במשטרה צריך להתייחס לא רק לתיקים המוכרים כעבירות נלוות לזנות אלא למכלול התיקים השונים שנפתחו לאנשים במצבי עוני ומצוקה ולא הובילו להרשעה בבית משפט.
3. הרחבת הסל הגמיש, התאמתו למציאות שלאחר משבר הקורונה, והסרת חסמים ביורוקרטיים למימוש.
4. פיתוח ויישום תוכניות חדשות בתחום התעסוקה במקום הרחבת תוכניות קיימות עם שיעורי הצלחה נמוכים. בפרט, יש ליישם את הפרויקטים לשילוב תעסוקתי של נשים טרנסיות ואמהות יחידניות אשר בוטלו מסיבות בירוקרטיות. יש לפעול בשיתוף ארגוני הקהילה הטרנסית לצורך מיפוי הצרכים של האוכלוסייה הטרנסית להכשרות בשוק התעסוקה ולביצוע השמות ייעודיות לחברי הקהילה. כמו כן, יש מקום לבחון מסלולים של עצמאיים או עסק זעיר ומסלולים עוקפי השכלה ואת תרומתם למוביליות תעסוקתית.
5. הרחבת מעני דיור ארוכי-טווח (כגון, השתתפות בשכר דירה) מבלי לבטל קצבאות ותמיכות עתידיות.
6. הקמת הבית הטרנסי - תוכנית שגובשה עם עמותת טרנסיות ישראל אך בוטלה על-ידי הרווחה.
7. יצירת מעטפת סוציאלית לתמיכה בתהליכי הכשרה מקצועית ובשנים הראשונות בעולם התעסוקה, הכוללת סיוע בדיוור, מענקים ו/או הלוואות גישור, הליך מהיר למחיקת חובות ורישומים פליליים (כולל מי שלא עומדות בקריטריונים של חנינת הנשיא בגלל עונשי מאסר).

8. פתרונות רווחה לעובדות מין מבוגרות אשר אינן מצליחות להשתלב בתעסוקה.
9. בחינה מחדש של התהליך מול ביטוח לאומי לקבלת גמלת אובדן כושר עבודה. יש לשתף בתהליך את אוכלוסיות היעד וגורמים מקצועיים מתחומים שונים במטרה ליצור תהליך הוגן המכבד את תפיסות עולמן של אותן נשים ומכיר בנסיבות שונות המובילות לאובדן כושר עבודה.
10. פרסום נהלים פנימיים לגורמי רווחה שונים לעבודה מיטיבה עם הקשת הטרנסית בהתאם להמלצת הצוות [הבינמשרדי לקידום האוכלוסיה הטרנסית](#) (דצמבר 2020),⁵ והדרכות ייעודיות על-ידי ארגוני הקהילה הטרנסית לגורמים ברווחה הנותנים שירותים לאוכלוסיה הטרנסית.

פרסום זה הופק בתמיכתו הכספית של האיחוד האירופי. תכולתו היא באחריותם הבלעדית של מעברים לקשת הטרנסית ופרויקט גילה ואינה משקפת בהכרח את עמדות האיחוד האירופי

⁵ הצוות הבינמשרדי לקידום האוכלוסיה הטרנסית בישראל, "טרנס*פורמציה ממשלתית - דוח ביניים, " דצמבר 2020.

2/16/2022

רישומים משטריים לעובדות מין

שתי גישות שונות מעצבות את מדיניות הרשויות כלפי עובדות מין: האחת רואה בעובדות מין קורבן ואילו השנייה רואה בהן גורם עברייני. פעילות המשטרה ממחישה באופן המובהק ביותר את התפיסה השניה, כשההנחה הרווחת היא כי "בזנות עצמן טבוע חותם של עבריינות וחוסר מוסריות עמוק, גם אם הזנות עצמה איננה מופללת".⁶ במאמר על יחס המשטרה כלפי עובדות מין מראה נעמי לבנקרון כיצד גישה זאת באה לידי ביטוי בשימוש הנרחב של המשטרה בסמכויות העיכוב והמעצר שלה כנגד עובדות מין. כתוצאה מכך, בעוד הדרג הפוליטי מוביל שיח על נשים בזנות כקורבנות שיש לסייע להן, רשויות האכיפה נוהגות בעובדות מין כעברייניות והתיקים הפליליים יוצרים מכשולים אדירים בפני מי שמבקשות להשתלב בעולם התעסוקה הפורמלי.

כך עובדות מין מתארות מפגשים עם שוטרים:

"הותקפתי פיזית והוטרדתי מינית בידי שוטרים, החרימו לי את הכסף ואת הטלפון, בנוסף שברו לי את הדירה, איימו עליי שאם לא אחתום על הרחקה מהדירה הם יעצרו אותי בבית מעצר, סירבתי לחתום, נלקחתי לבית מעצר ויום למחרת השופטת שיחררה אותי ומתחה ביקורת קשה על התנהלות השוטרים".

"צילום בזמן אקט. צווי הרחקה. סגירות תיק של אלימות מצד לקוחות. זלזול מוחלט".

"הטרידו אותי עם לקוחות בזמן שהייתי ערומה, קיבלתי דו"ח על כך שעבדתי בטענה של מטרד לציבור, פטרולים שגרמו לכמות העבודה לרדת מה שהכניס אותי לאירוח שם הותקפתי ע"י שודד".

השפעת חוק איסור צריכת זנות (2019)

מאז נכנס חוק איסור צריכת זנות לתוקף, הלובי נגד עובדות מין לוחץ על קובעי מדיניות בדרישה להגביר את האכיפה כנגד לקוחות. לצערנו, הדרג הפוליטי נענה לדרישות אלה תוך התעלמות מעובדות מין וארגוני זכויות אדם המתריעים על הפגיעה הקשה בעובדות מין ואוכלוסיות מוחלשות. התוצאה היא **מדיניות פופוליסטית שמטרתה לעמוד במכסת קנסות שקבע הלובי, כשאת המחיר משלמות עובדות מין.**

הפניית משאבים משטריים אל אכיפה כלפי צרכני זנות מעוררת תסכול וכעס בקרב שוטרים. מאחר ושוטרים רבים רואים בעובדות מין עצמן גורם עברייני, **האכיפה נגד צרכנים הופכת בפועל להגברת**

⁶ נעמי לבנקרון, "מה לה לסטודנטית למשפטים בבית זנות? הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות." המשפט י"ז (1) 161 (2012), ע' 181.

האכיפה נגד עובדות מין. כך, באמתלה של "הצלת קורבנות הזנות" המדינה למעשה מגבירה את הפגיעה בעובדות מין, ומערימה מכשולים נוספים בפני מי שמבקשות לצאת לדרך אחרת.

התארגנויות עובדות מין – ארגמן וטרנסיות ישראל – וקואליציית ארגוני חברה אזרחית בהובלתן העלו לסדר היום את בעיית הרישומים הפליליים והמשטרתיים. כפי שצינו בפניות קודמות, **רישומים פליליים ומשטרתיים מצמצמים באופן דרסטי את אפשרויות התעסוקה של נשים, מהווים מכשול להשתלבות חברתית וצמיחה אישית וחסם המונע מעובדות מין לפנות לרשויות, ולמטרה בפרט, כאשר הן קורבן עבירה.**

בכתבה בהארץ (פברואר, 2021) נכתב כי מאז 2013, המשטרה פתחה 734 תיקים לעובדות ועובדי מין על מטרד לציבור ע"י מי שעוסק בזנות.⁷ הכתבה הציגה נתונים על ירידה ניכרת באכיפה של עבירת ה"מטרד לציבור" ע"י עובדות מין (מ- 91 תיקים ב-2017, ל-50 תיקים ב-2018, ב-2019 נפתחו 30 תיקים וב-2020, 15) וטענה כי נתונים אלה מעידים "על שינוי בגישה של המשטרה כלפי אנשים בזנות".

אך הטענה כי חל שינוי מהותי ביחס המשטרה לעובדות מין מתבססת על נתונים חלקיים ומגמתיים. ככל הנראה, הכתבה בחרה להתייחס רק לנתונים על התיקים שנפתחו ע"פ סעיף 215(ג) "הנמצא במקום כלשהו לשם עיסוק בזנות". אך בעוד נתונים אלה מצביעים על ירידה, בחינה של נתוני הפשיעה של משטרת ישראל⁸ מראה כי לא חלה ירידה במספר התיקים שנפתחו על עבירות מטרד וסדר ציבורי. בשנת 2017 נפתחו 1,379 תיקים על "מטרד, רעש וחסמת דרך" ו-23 על עבירות סדר ציבורי (סעיף סטטיסטי), בשנת 2018 נפתחו 1,069 תיקים על מטרד ו-31 על סדר ציבורי, בשנת 2019, 1,217 תיקים על מטרד ו-40 על סדר ציבורי, בשנת 2020, נפתחו 1,550 תיקים על מטרדים ו-29 על סדר ציבורי, ובשנת 2021, 1,421 תיקים על מטרד ועוד 39 על סדר ציבורי.⁹

אי לזאת, לא ניתן להסיק מהנתונים על סעיף 215(ג) כי חל שינוי ביחס המשטרה כלפי עובדות מין וההצגה המגמתית של נתונים אלה היא בבחינת זריית חול בעיני הציבור.

הפללת עובדות מין

החוק נגד מטרד הוא רק אחד הכלים בארסנל המשטרה כשבפועל, המשטרה עושה שימוש נרחב בדיני עונשין ובמשפט המנהלי כנגד עובדות מין.

בין היתר, המשטרה פותחת לעובדות מין תיקים על שלל עבירות נגד הסדר הציבורי כגון שוטטות והתנהגות פסולה במקום ציבורי, עבירות נגד המוסר, בפרט ניהול או החזקת בית בושת, פרסום תועבה ועבירות סמים. המשטרה אף פתחה לעובדות מין תיקים על "שוחד מיני" לשוטרים ואפילו על שידול והלבנת הון.

המשטרה גם מעבירה פרטים על עובדות מין לרשויות אחרות, בפרט המוסד לביטוח לאומי ורשות המסים. המוסד לביטוח לאומי הגיש תביעות נגד נשים שקיבלו הבטחת הכנסה, דבר שהציב אותן בפני דרישות תשלום לא ריאליות עבורן, כמו גם כתבי אישום פליליים.¹⁰ על הקשר בין המשטרה לרשות המסים ניתן ללמוד מכתב האישום שהוגש נגד ג.¹¹ המשטרה ערכה חיפוש בדירתה של ג. בשל חשד להחזקת סם. במהלך החיפוש, המשטרה מצאה כסף מזומן בדירה. לאחר חקירה, ג. הודתה כי הכספים הם רווחיה מ-7

⁷ לי ירון, "הנשיא יזם מתווה למחיקת רישום לנשים בזנות – אך הוא צפוי לסייע רק ל-2% מהן", הארץ, 1.2.2021.

⁸ נתוני פשיעה במשטרת ישראל, 2016-2021, מאגרי המידע הממשלתיים. [נתוני פשיעה במשטרת ישראל - מאגרי מידע - Government Data](#)

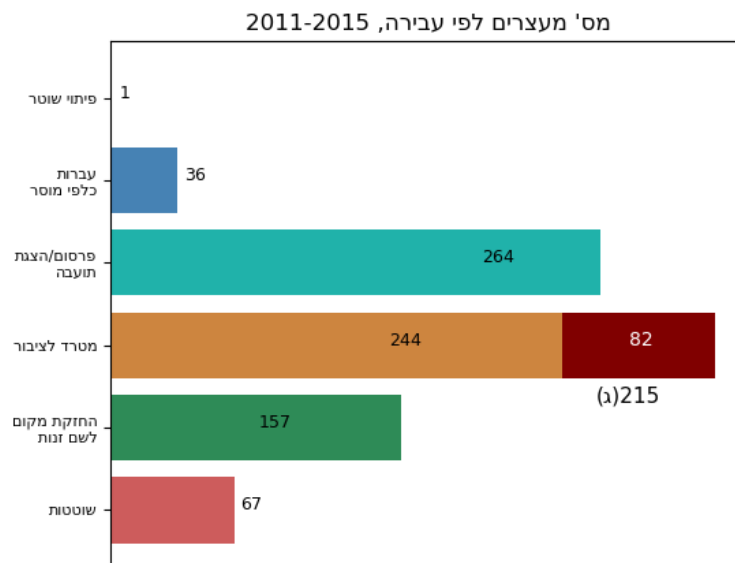
⁹ שם.

¹⁰ לבנקרון, ע' 190.

¹¹ ע"מ 25990-03-13 פקיד שומה תל אביב 5 נ' ג.

שנות עבודה כנערת ליווי. המשטרה העבירה את המידע לרשות המסים אשר ביקשה לעקל את הכספים לתשלום חוב מס הכנסה.

משנת 2015, המשטרה החלה להגיש בקשות לסגירת עסקים בבעלות נשים שנחשדו בעבודת מין בטענה כי העסקים פועלים ללא רישיון עסק. לדוגמה, בכתב אישום נגד בעלת עסק לאביזרי מין המשטרה טענה כי העסק מתנהל ללא רישיון ובנוסף משמש כמקום לעיסוק בזנות, בעוד הפרקליטות לא הגישה כתב אישום על החזקת מקום לזנות.¹² במקרים מסוימים, בית המשפט מתח ביקורת על התנהלות זאת, אך ההליכים המשפטיים גבו מחיר יקר מהנאשמות.

* נתוני מעצרים (מידע חלקי) פורסמו ע"י התנועה לחופש המידע באתר מידע לעם.¹³

דוגמה להתנהלות צינית במיוחד של המשטרה היא מעצרה של לריסה – אישה בת 37 חסרת כל, שלושת ילדיה נלקחו מחזקתה, מכורה לסמים שהתפרנסה מזנות וקיבוץ נדבות. באחד הימים בהם עסקה לריסה בקיבוץ נדבות, היא פנתה לסוכן משטרתי סמוי שעמד ברחוב וביקשה 12 ₪. לאחר שלריסה נעלמה, הסוכן המשטרתי חיפש אותה במטרה כי תוביל אותו לעסקת סמים. מספר פעמים לריסה נעלמה לסוכן והוא איתר אותה ודחק בה לתווך בינו לבין סוחר הסמים. עבור 4 עסקאות סמים בתיווכה, לריסה קיבלה סכומים שנעו בין 20 ל-50 שח לעסקה. בעקבות פעילות זאת, המשטרה הגישה נגד לריסה ארבעה כתבי אישום על סחר בסם מסוכן והגדירה את לריסה – נרקומנית חסרת כל – כ"דמות החיה והמרכזית" בתכנית הפלילית.

השופט בני שגיא מתח ביקורת על התנהלות המשטרה:

התנהלות המשטרה אל מול הנאשמת לא הייתה נקיה מבעיות מוסריות, אשר משליכות על מידת האשמה של הנאשמת. הנאשמת מכורה לסמים, וניתן לראותה כאדם חולה אשר יכולת עמידתו מוגבלת ביותר. כאשר מחליטה המשטרה לעשות בנאשמת שימוש על מנת לאתר באמצעותה סוחרי סמים ולערוך עסקאות מבוימות, ולצורך כך היא "צדה" אותה ברחוב, בכונת מכוון, פעם

¹² ת"פ 40398-10-16, מדינת ישראל נ' סבטלנה אוסטנין.

¹³ <https://www.odata.org.il/dataset/maazarim>

אחר פעם, מבקשת ממנה לסייע ברכישת סמים עבור הסוכן, ומשלמת לה תמורה זעומה על מנת להפוך את מעורבותה לאטרקטיבית בעיניה - יש לראות בכך כהתנהלות בעלת מימד בעייתית.¹⁴

תיקי עוני

בעשור האחרון התקבע בקרב הפוליטיקאים נרטיב המציג זנות כתוצאה של פגיעה מינית בילדות. שיח זה משרת היטב מדיניות אנטי-חברתית שכן הוא פועל להסיט את תשומת הלב הציבורית מגורמי עומק בחברה ובכלכלה אשר כולאים קבוצות שונות בעוני ויוצרים סביבה מיטבית לניצול. כך, הפוליטיקאים מתעלמים מהגורמים שמובילים רבות ורבים לבחור בעבודת מין: עוני, העדר קורת גג, הפליה בשוק התעסוקה, הדרה חברתית, גזענות וטרנסספוביה. לעתים, מחסור קשה ומצוקה מאלצים את מי שחיים בעוני לעבור על החוק במטרה להשיג אמצעי קיום בסיסיים. תיקים פליליים שנפתחים על רקע זה זכו לכינוי "תיקי עוני" והם כוללים עברות כגון גניבת מזון, גניבת כספים במטרה לרכוש מוצרי קיום בסיסיים, התחברות פיראטית לחשמל, וקיבוץ נדבות.¹⁵

נשים וגברים רבים אשר עוסקים או עסקו בעבודת מין התמודדו עם אתגרי העוני כך שלרבים נפתחו "תיקי עוני".

קנסות מנהליים ואכיפה עירונית

במישור המנהלי, המשטרה משתפת פעולה עם הרשויות המקומיות, ובפרט עיריית תל אביב-יפו הרואה בעובדות מין מטרד הפוגע בערך הנדל"ן. מדיניות האכיפה מתבטאת בהטלת קנסות שונים על עובדות מין: עישון במקום ציבורי, השלכת פסולת, חציית כביש במקום שאין מעבר חצייה ועוד. לא מעט נשים קיבלו מספר דו-ספרתי של קנסות.

משבר הקורונה סיפק למשטרה כלים נוספים לפגיעה בעובדות מין: קנסות על הפרת סגר ואי-לבישת מסיכה. ראיונות שערכנו עם עובדות מין באזור נווה שאנן חשפו את התנהלות המשטרה בחסות אכיפת "חוק איסור צריכת זנות". שוטרים מגיעים לדירות כדי לקנס לקוחות ובעוד הלקוח מקבל קנס על צריכת זנות, האישה מקבלת קנס על אי-לבישת מסיכה. אישה אחת סיפרה כי קיבלה קנס בגובה של 5,000 שח על הפרת נהלי קורונה - קנס הגבוה ב-250% מהקנס שניתן ללקוח.

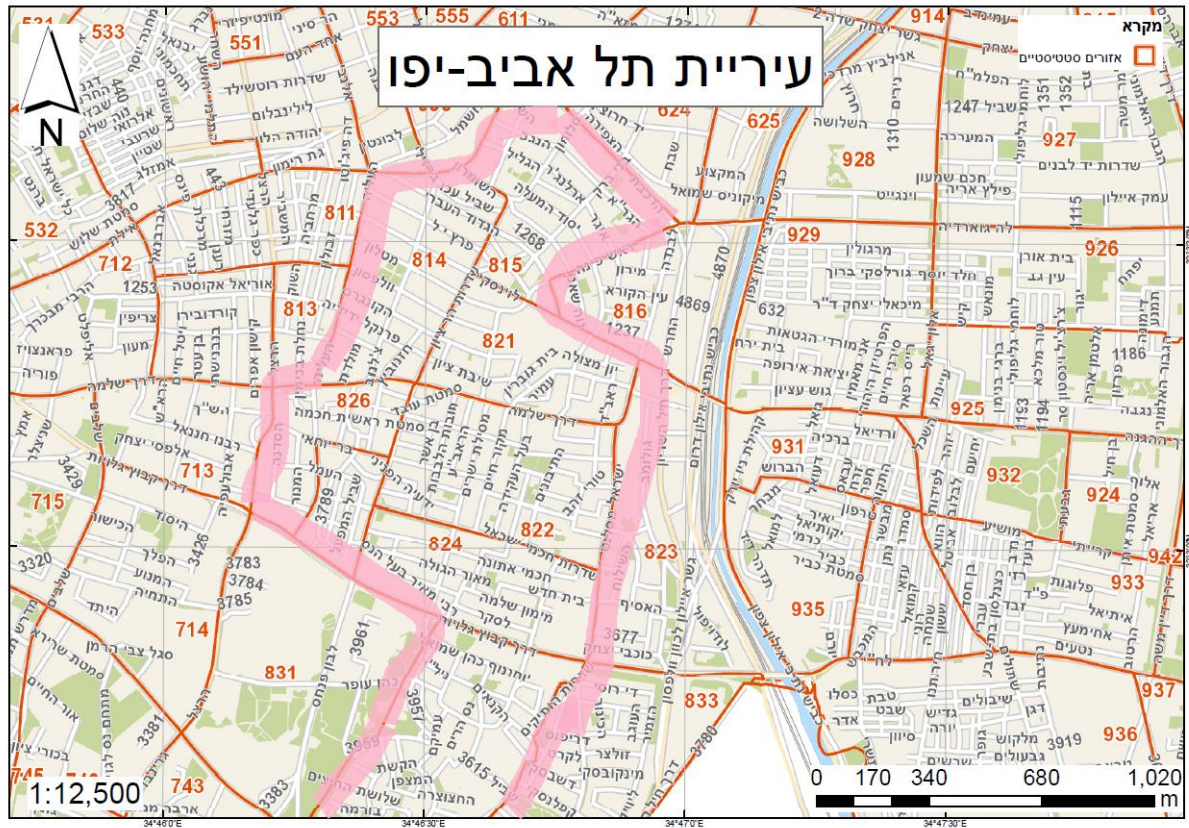
הפרסומים הסטטיסטיים של משטרת ישראל ממחישים את הקשר בין שיטור יתר על אוכלוסיות הסובלות מעוני והדרה חברתית וריבוי תיקים פליליים.

בחינת מספר התיקים שנפתחו בין השנים 2016-2021 בחלוקה לערים וע"פ אזורים סטטיסטיים מראה כי בתל אביב-יפו, האזורים המובילים במספר התיקים הם דרום תל אביב ויפו. באזור נווה שאנן והתחנה המרכזית (הישנה והחדשה) נפתחו בתקופה זאת 882 תיקים על עבירות נגד הסדר הציבורי, מתוכם 255 על מטרד, 3,862 תיקים על עבירות רכוש בקטגוריה "גניבות אחרות", ו-11 תיקים על "ניהול או החזקת בית בושט".

¹⁴ ת"פ 33985-01-13 משטרת ישראל נ' שפרנסקי (עציר) ואח'.

¹⁵ על תיקי עוני ניתן ללמוד מפעילות הסנגוריה הציבורית: טלי קסלס-גולדשטיין, "תיקי עוני" – התמודדות הסניגוריה הציבורית עם עברות שבוצעו על רקע מצוקה כלכלית, "מעשי משפט ח 2016; הסנגוריה הציבורית, דוח שנתי 2019.

אזורים מובילים במספר התיקים (2016-2021)

סיכום

עובדות מין רבות סובלות מרישומים משטרתיים וקנסות מנהליים על מגוון רחב של עבירות בשל **שיטור יתר** על עובדות מין והקהילות אליהן הן משתייכות, **סטיגמטיזציה** של עובדות מין וקהילותיהן כעברייניות ואלימות, ודחיקה של קבוצות מוחלשות **לעוני ומצוקה חריפה**.

מחיקת רישומים משטרתיים לעובדות מין ושורדות זנות היא צעד קריטי להגנה על זכויותיהן וביטחונן ומהלך חשוב להסרת חסמים להשתלבותן התעסוקתית והחברתית. אך כפי שניתן לראות, מדובר גם בצעד קריטי לצמצום אי-שוויון, תיקון תופעות של אפליה, ומאבק נגד אלימות כלפי נשים וקבוצות מוחלשות.

הדיון על מחיקת רישומים פליליים ומשטרתיים חייב להתייחס לא רק לסעיפי חוק בודדים כגון 215(ג) אלא למכלול התיקים השונים, בכלל זה "תיקי עוני", אשר נפתחו במרוצת השנים – וממשיכים להפתח מדי יום – לעובדות ועובדי מין. בעוד מרבית עובדות ועובדי המין אינם מוכרים לארגוני הסיוע ואינם מזהים ברשויות הרווחה כעובדות מין יש למצוא פתרונות צודקים מבלי להעמיד בפניהם דרישה להחשף בפני הרשויות כמי שעסקו בעבודת מין.

רומי לוי, ארגמן – ארגון נשים עובדות romytg87@gmail.com

אפרת רובינשטיין, ארגמן – ארגון נשים עובדות efikefi23@gmail.com

לינור אברג'ל, טרנסיות ישראל israeltrans.ngo@gmail.com